

8. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків : Право, 2013. Т. 2: Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 1040 с.
9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., перероб. та допов. Київ : Дакор, 2018. 1368 с.
10. Сучасний тлумачний словник української мови : 100000 слів / за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків : Школа, 2008. 1008 с.
11. Броунли Я. Международное право : в 2 кн. ; пер. с англ. С. Н. Андрианова ; под ред. и со вступ. ст. Г. И. Тункина. Кн. 1. М. : Прогресс, 1977. 1008 с.

Одержано 03.04.2019

УДК 343.985

Дмитро Дмитрович ЗАЯЦЬ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ ГРУПОЮ ОСІБ

Дослідження проблем слідчого експерименту дозволяє стверджувати, що ситуації даної слідчої дії, хоча і бувають взагалі сприятливими, але нерідко мають конфліктний характер, тобто коли між слідчим і учасниками слідчої дії складаються відносини суперництва і протидії, цілі, наміри, інтереси і плани яких не збігаються. З одного боку, слідчий, якому необхідно встановити всі обставини вчинення злочину, зібрати докази і на підставі їх аналізу висунути обвинувачення особі, з другого – особа, показання якої перевіряються, дає неправдиві показання з метою обмови іншої особи чи само обмови [1, с. 131–133].

Тактика дій слідчого в такій ситуації буде характеризуватися не тільки загальним порядком і засобами проведення слідчого експерименту, але й особливостями їх виконання, коли зацікавлені особи перешкоджають процесу розслідування. В умовах конфліктної ситуації, на думку В.П. Бахіна, «тактика служитиме засобом подолання протидії, оскільки без активних дій та тактичних прийомів, які забезпечують їх наступальність, реалізація завдань розслідування практично неможлива» [2, с. 31].

Враховуючи стан злочинності в Україні, яка все більше набуває групового характеру, слід зауважити, що в провадженнях щодо злочинів, вчинених групою осіб, слідчий експеримент є однією з слідчих (розшукових) дій, що проводиться найчастіше, оскільки підозрювані схильні цілком чи частково перекладати свою вину на інших співучасників, змовлятися про дачу неправдивих показань, і тому для встановлення істини важлива перевірка достовірності показань декількох, а нерідко і всіх підозрюваних.

Відзначимо, що неможливо одночасно проводити слідчий експеримент з кількома особами, тому що в подібній ситуації достовірність самого процесу експерименту й отриманих результатів завжди може бути взята під сумнів: по-перше, у зв'язку з тим, що показання одного з учасників можуть вплинути на інших; по-друге, з'являються умови і можливості для змови і наступної зміни показань з метою вигорудити себе чи співучасників у провадженні; по-третє, проведення такого слідчого експерименту відразу з кількома підозрюваними являє собою велику складність; по-четверте, що є найголовнішим, її результати практично не будуть мати доказового значення, оскільки кожен з учасників може відмовитись від своїх показань, мотивуючи це тим, що був лише присутнім на даному місці, а пояснював і демонстрував дії інший.

Так, у кримінальному провадженні за звинуваченням П. та Н. у крадіжці коштовних речей, дані особи зізналися у вчиненні цього злочину і дали згоду на свою участь у слідчому експерименті з метою встановлення їх обізнаності щодо місця знаходження цінностей і пояснення обставин, пов'язаних з їх прихованням. Мета слідчого експерименту була досягнута, але після його проведення вину взяв на себе один із співучасників – П. У подальшому Н. заявив,

що раніше обмовив себе, місце, де знайдені цінності, він не показував, а тільки йшов під час експерименту за П., підтверджуючи те, що той показував і пояснював. До того ж фотозйомка виявилася неякісною: на всіх знімках фігурував крупним планом П., і пояснювальні написи під знімками зовсім не відображали роль Н. у слідчій дії. У результаті достовірність такого слідчого експерименту була піддана сумніву, а отримані дані не мали доказового значення і не аналізувалися ні в обвинувальному акті, ні у ході судового розгляду справи [3].

У ході підготовки і проведення даної слідчої дії істотну допомогу слідчому надають визначені ним «опорні пункти». У ситуації, коли необхідно здійснити ряд експериментів з кількома співучасниками злочину, використання таких пунктів має особливе значення, оскільки вони, на наш погляд, служать базою для зіставлення показань цих осіб, а також порівняння показань кожної особи з реальною обстановкою і діями, що в ній чинились. Це забезпечить послідовність відтворення місця та подій, що на ньому відбувалися, з кожною особою, а тому дозволить слідчому спрогнозувати результати майбутньої слідчої дії та цілеспрямовано і планомірно провести її з іншими співучасниками злочину.

З метою майбутнього зіставлення деталей слідчому доцільно використовувати найбільш поширений прийом «прив'язки», а тому він повинен так відобразити у провадженні «точки», визначені однією особою, щоб забезпечити ясну відповідь на запитання, чи збігаються вони з тими, які вказали інші особи.

У криміналістичній літературі висловлено рекомендацію щодо проведення слідчого експерименту спочатку за участю особи, чий показання найбільш повні і правдиві, або яка може більш точно вказати місце чи об'єкти і пов'язані з ними певні дії, й в останню чергу – за участю можливого організатора злочинної групи чи того, чий показання фрагментарні або неконкретні чи приблизно неправдиві [4, с. 50; 5, с. 117–118]. Оскільки в злочинних групах існують приховані і відкриті конфлікти між її членами, то при затриманні таких осіб ці відносини ще більше посилюються через необізнаність того, як поведе себе та які показання дасть інший затриманий [6, с. 273–274]. Побожування серед учасників групи відносно того, що хтось із них може викрити іншого – це та ситуація, яку необхідно виявити слідчому і тактично використати при проведенні експерименту із кожним підозрюваним.

Ми погоджуємося із наведеною вище рекомендацією, оскільки такий порядок дозволить слідчому визначитися на місці з основними «опорними пунктами», до яких можна надалі прив'язувати пояснення і демонстрацію дій кожної «нової» особи, показання якої перевіряються. При цьому слідчому необхідно забезпечити незмінність обстановки, в якій відбувалась подія, щоб під час кожного з наступних експериментів не ускладнити вирішення поставлених завдань.

Рекомендується особливо ретельно вивчати і фіксувати сліди й інші обставини, на які, наприклад, вказав підозрюваний, з яким вже було проведено слідчий експеримент. Якщо на них вкажуть надалі й інші підозрювані, показання яких перевіряються, то опис виявленого дається в цілому, але із зазначенням основних особливостей цих слідів. Досягнута економія часу є немаловажним чинником, коли необхідно провести слідчий експеримент з кількома особами якнайшвидше, щоб уникнути витоку інформації, зберегти таємницю слідства [7, с. 351–356].

У ході даної слідчої дії і при оцінці її результатів слідчому доводиться порівнювати показання і пояснення особи не тільки з фактичною обстановкою, але й з показаннями і поясненнями інших осіб, що істотно ускладнює проведення експерименту. Звичайно, слідчий не в змозі утримати в пам'яті всю інформацію, що надходить. У зв'язку з цим рекомендуємо використовувати додаткові засоби фіксації, такі, як фотозйомка та відеозапис, причому бажано використовувати їх із тих самих точок, фіксувати ті самі вузлові орієнтири, які в подальшому дозволять слідчому наочно зіставити результати експериментів, проведених з кількома особами, і переконатися в їх збігу чи розбіжності.

Отже, проводячи слідчий експеримент з кількома особами, при розслідуванні злочинів вчинених групою осіб, на нашу думку, доцільно дотримуватись таких правил:

- проводити слідчий експеримент з кожною особою окремо;
- об'єктивно встановлювати і чітко розмежовувати дії кожної з цих осіб;
- слідчий експеримент за участю кожної особи слід проводити на одному й тому ж місці [1, с. 134–135].

Список бібліографічних посилань

1. Заяць Д. Д. Ситуаційний підхід до тактики перевірки показань на місці : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2005. 216 с.

2. Бахін В. П., Весельський В. К. Тактика допиту : навч. посіб. Київ : Правник, 1997. 64 с.
3. Кримінальне провадження № 1-255 за 2013 рік. Архів місцевого суду Орджонікідзевського району м. Харкова.
4. Быховский И. Е., Корниенко Н. А. Проверка показаний на месте : учеб. пособие. Л. : РИО Ин-та усовершенствования следственных работников при Прокуратуре СССР, 1988. 68 с.; Быков В. М. Особенности расследования групповых преступлений : учеб. пособие. Ташкент : Узбекистан, 1980. 60 с.
5. Леви А. А., Пичкалёва Г. И., Селиванов Н. А. Получение и проверка показаний подозреваемых и обвиняемых по групповым делам : учеб.-метод. пособие. Хабаровск, 1988. 148 с.
6. Основы борьбы с организованной преступностью / под ред. В. С. Овчинского, В. Е. Эминова, Н. П. Яблокова. М. : Инфра-М, 1996. 398 с.
7. Заяць Д. Д. Тактика слідчого експерименту // Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін. ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Маляррової ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 384 с.

Одержано 04.03.2019

УДК 796.323.2(477)

Дар'я Володимирівна КАЗНАЧЕЄВА,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Володимир Михайлович КАЗНАЧЕЄВ,

старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ «СПОРТИВНОГО» ХУЛІГАНСТВА

Спорт – одна з найважливіших сфер суспільного життя; це одна з основ збереження і зміцнення здоров'я населення, засіб підвищення життєстійкості, оптимізму, працездатності людей.

Професійна складова сучасного спорту, незважаючи на значні масштаби проведених спортивно-масових заходів, знаходиться тільки в стадії свого становлення. З цим пов'язана відсутність комплексного правового (в тому числі і кримінально-правового) забезпечення всіх сторін діяльності суб'єктів професійного спорту в Україні. При цьому нормативне забезпечення даного напрямку діяльності тривалий час здійснювалося згідно із загальними уявленнями про спорт і фізичну культур. У ситуації, що склалася кримінальне законодавство практично завжди залишалося осторонь як від регулювання, так і від охорони суспільних відносин в даній сфері.

Найважливішим напрямком розвитку законодавства України в області спорту є вдосконалення правового режиму забезпечення безпеки під час проведення спортивних заходів, створення дієвих правових механізмів запобігання і припинення насильство та неналежну поведінку глядачів під час, а також безпосередньо до і після спортивних заходів, як на самих спортивних об'єктах і в безпосередній близькості від них, так і в місцях публічної трансляції спортивних заходів. Основними суб'єктами правовідносин, пов'язаними з порушенням громадського порядку в спортивній сфері, є фанати і вболівальники. Хуліганство, насильство, погроми, масові заворушення під час спортивних заходів створюють істотну загрозу суспільству, причому ця загроза виходить далеко за межі не тільки спортивних споруд і прилеглих до них територій, а й спортивної сфери суспільних відносин.

Професійний спорт в даний час стикається з особливим суспільно небезпечним діянням, яке умовно можна назвати «спортивним хуліганством». При цьому необхідно зазначити, що проблема «спортивного хуліганства» в основному існує в ігрових видах спорту, де в силу історії, традицій, змісту даного виду спорту і клубної індивідуалізації прослідковується тенденція до відокремлення уболівальників за ознакою команди.

Конфлікти за участю фанатів систематично поповнюють статистику адміністративних правопорушень і кримінальних злочинів.

Так, 20 вересня 2017 року на стадіоні «Рух» у Івано-Франківську відбулася гра між місцевою командою «Прикарпаття» та львівськими «Карпатами» за Кубок України. Після поразки